

**Tomo ŠIMIĆ: Dokumenti
Predsjedništva Bosne i Hercegovine
1991.-1994., *National Security
and the Future*, Zagreb, sv. 7
(2006.) — 8 (2007.)**

«...Da li nam treba uopće i dogovor i sa Hrvatima?»

*To je to. Ne možeš se sada oženiti s nekom ženom i ne zamjeriti se onoj curi s kojom si hodao.**

(A. Izetbegović, 16. siječnja 1994.)

Ukupno dva godišta (7/2006. i 8/2007.) odnosno osam brojeva zagrebačkoga časopisa *National Security and the Future*, krajem rujna 2007. iz tiska je izišla zbirka gradiva nastalog radom Predsjedništva Bosne i Hercegovine u razdoblju od 21. lipnja 1991. do 25. prosinca 1994. godine. Riječ je o 40 zapisnika i 66 transkripata magnetofonskih snimaka sjednica Predsjedništva susjedne države, koja se do 8. travnja 1992., kad je odlukom Predsjedništva iz naziva države brisan ideološki predznak, nazivala Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina. Dokumente je za tisak priredio i uvodnu raspravu napisao Tomo Šimić, po struci pravnik, u ratu pripadnik Hrvatskoga vijeća obrane (HVO), a danas bankovni činovnik. Ta je uvodna rasprava, ukupnog opsega 224 stranice, objavljena u dvobroju časopisa (sv. 7/2006., br. 1-2). Vrijedno je napomenuti, da su i Šimićeva rasprava i svi dokumenti koji su objavljeni u tiskanom izdanju, u cijelosti dostupni i na portalu nakladnika časopisa, Udruge sv. Jurja, na adresi: www.nsf-journal.hr. No, tu se zasad — bar do 24. listopada 2007. — ne nalaze drugi dokumenti na koje se uvodna Šimićeva studija, navodno, također naslanja, a koji su, prema njegovoj napomeni, izostavljeni iz tiskanoga izdanja, ali će biti dostupni na internetskoj stranici.

Objavljeni zapisnici i transkripti predstavljaju približno četrdeset posto zapisnika i transkripata sjednica Predsjedništva održanih u tom razdoblju. Način na koji su priređeni za tisak, nije onaj koji je u takvim situacijama uobičajen i poželjan. Naime, zapisnici i transkripti nisu popra-

ćeni bilješkama i tumačem pojmova i osoba, pa slabije upućeni čitatelj počesto ne će moći shvatiti kontekst u kojem se rasprave odvijaju, niti će uvijek moći dokučiti koji se govornici kriju iza pojedinih osobnih imena ili slovnih oznaka za osobe koje su prepisivačima bile slabije poznate. Posebnu teškoću predstavlja činjenica da su se struktura i sastav Predsjedništva u obrađenom razdoblju višekratno mijenjali, što otežava praćenje i temeljitiju analizu sadržaja i vrijednosti zapisnika i transkripata te neupućene mora ostaviti u nedoumici u pogledu onih dijelova rasprave, u kojima sudjeluju osobe koje nisu članovi Predsjedništva, nego su predstavnici vlade, parlamenta ili političkih stranaka, ili su jednostavno tehničke osobe, poput šefa kabineta ili savjetnika člana Predsjedništva.

Također, nigdje, nažalost, nije naznačeno otkuda zapisnici, transkripti i najavljeni dodatni dokumenti potječu i gdje se nalaze, što bi nesumnjivo bilo metodološki ispravno i neobično korisno. Taj bi podatak bio tim potrebniji, što su transkripti često vrlo manjkavi, dijelom zbog tehničkih teškoća pri nastanku tonskih zapisa (pa se nailazi na napomene: *ne čuje se, nije snimljeno* i sl.), a dijelom zbog njihova površ-

nog prijepisa. Čitatelju stoga ostaje nagađati, jesu li objavljeni dokumenti postali dostupni u sklopu niza haških predmeta u kojima se, kao što je općepoznato, koriste kao dokumenti tužiteljstva ili obranâ u raznim predmetima (*Hadžihasanović & Kubura, Halilović, Prlić i ostali, Delić* itd.), ili, pak, potječu iz kojega drugog izvora, jer se ne vidi logički razlog zbog čega bi neki od haških dokumenata iz te kategorije bili izostavljeni.

Značenje objavljenih zapisnika i transkripta u historiografskom smislu ne treba precjenjivati. U prvom redu, ova zbirka građiva donosi približno dvije petine, a ne sve zapisnike i transkripte sjednica Predsjedništva, pa čak ni sve koji su, izgleda, dostupni javnosti, a u njoj nisu naznačeni razlozi takvog postupka, niti je gdje spomenuto koliko je sjednica Predsjedništva uopće održano u obrađenom razdoblju. No, puno je važnije da način na koji je Predsjedništvo izabrano i sastavljeno, okolnosti u kojima je djelovalo, kao i način na koji je u kasnijemu ratnom razdoblju popunjavano, to tijelo u svakom trenutku čini raznorodnim i iznutra pocijepanim, pa njegovi članovi na sjednicama više prešućuju nego što govore, ili — kad govore — naglas izriču samo one misli, koje ne smatraju tajnima, bilo radi toga što su ratnomu neprijatelju beskorisne, ili radi toga što se njih želi poručiti političkim sugovornicima, suparnicima i protivnicima te osobito međunarodnoj zajednici. Napokon, u nizu slučajeva sami su sudionici rasprave tražili da se snimanje prekine, kako bi mogli kazati ono što doista misle.

No, to ne znači da ti dokumenti, smješteni u politički i vojni kontekst te analizirani u sklopu ogromne količine dokumenata koja je istraživačima već danas većinom dostupna, ne pomažu jasnijem sagledavanju političkih vizija i taktičkih poteza na bosanskohercegovačkoj i hrvatskoj, nešto manje na srbijanskoj političkoj pozornici. Radi toga će u svakom slučaju ova zbirka biti nezaobilazan izvor za sve buduće studije o uzrocima rata u Bosni i Hercegovini i o načinu na koji je agresija odbijena. Nju bi istodobno u obzir morali ozbiljno uzimati svi oni koji promišljaju budućnost Bosne i Hercego-

ne, jer se u prijeporima i teškoćama s kojima se vodstvo te države suočavalo početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, ogledaju dublji povijesni procesi i perspektive mogućeg razvoja u budućnosti.

Iz niza se pojedinosti može zaključiti da priređivače i nakladnike pri objavljivanju dokumenata nisu vodili u prvom redu historiografski motivi. Glavni urednik časopisa *National Security and the Future* sin je prvoga predsjednika Republike Hrvatske, prof. dr. Miroslav Tudman, koji — umjesto priređivača zbirke dokumenata i pisca uvodne rasprave — i nastupa u javnosti povodom znakovito rijetkih prigoda u kojima se o ovome nakladničkom pothvatu govori. Ta činjenica podupire dojam, da su dokumenti objavljeni i iz političkih pobuda. Već kazalo upućuje na to, da je posrijedi pokušaj analize i kritičkog preispitivanja političke misli predsjednika Stranke demokratske akcije (SDA) i predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Alije Izetbegovića, očito u svjetlu kasnijega tragičnoga hrvatsko-muslimanskog sukoba.

Uvodna je Šimićeva rasprava u neku ruku polemički obračun s Izetbegovićevom političkom doktrinom i praksom. S obzirom na Izetbegovićevu ulogu i značenje, koje je on imao, kao neprijeporni vođa stranke koja je okupljala apsolutnu većinu bosanskohercegovačkih muslimana u devedesetim godinama 20. stoljeća, taj cilj nije nelegitiman. Ali, ne bi se reklo da je Šimić zahvatio sve aspekte političke strategije vodstva SDA. Njegova je studija, u prvom redu, napisana na temelju samih dokumenata iz ove zbirke te vrlo oskudne literature. Od stotina knjiga i članaka objavljenih u posljednjih petnaestak godina, u popisu literature je (pod naslovom: «Izvori») navedeno svega jedanaest naslova. Pisac je također propustio obraditi po mnogočemu prijelomno razdoblje uoči sloma jugoslavenskoga komunističkog poretka (1989./90.), kad su nastajale prve nekomunističke političke stranke, i kad su uobičajena polazišta, koja će dovesti do kasnijih saveza, ali i kasnijih konfrontacija.

Danas su dostupni mnogi dokumenti i svjedočanstva, koja pokazuju da elementi koji su

povezivali hrvatsku i muslimansku političku elitu u Bosni i Hercegovini, makar ojačani srpsko-crnogorskom agresijom na Hrvatsku, a onda i na Bosnu i Hercegovinu, nisu bili dovoljno snažni da nakon prvih demokratskih izbora pomognu premostiti ključnu, stratešku razliku u ciljevima. Velika većina Hrvata, predvođena državnim vrhom Republike Hrvatske, priželjkivala je raspad jugoslavenske države i stvaranje neovisne Hrvatske, dok je muslimansko političko vodstvo težilo reformiranju Jugoslavije. Smisao tog opredjeljenja sâm je Izetbegović opisao potrebom da se uzmu u obzir interesi muslimana u Sandžaku, Crnoj Gori, na Kosovu i u Makedoniji. Prema tome, nije samo okolnost da su Srbi u Bosni i Hercegovini bili osjetno brojniji nego u Hrvatskoj (i pritom imali status konstitutivnog naroda), utjecala na drugačiji odnos muslimana prema Jugoslaviji i Jugoslavenskoj narodnoj armiji.

Šimić u raspravi, također, upozorava na separatne muslimansko-srpske pregovore, ali ih smješta u 1993. U stvarnosti, oni su vođeni od same uspostave višestranačke vlasti, a posebno intenzivni bili su u proljeće i ljeto 1991., kad su se muslimanski i srpski predstavnici dogovarali iza leđa hrvatskih predstavnika, u samoj zgradi Predsjedništva Bosne i Hercegovine. Pritom, istini za volju, nije došlo do sklapanja »istorijskog sporazuma«, ali je ta epizoda — koja se u različitim oblicima ciklički ponavljala, što je danas moguće rekonstruirati i dokumentirati — pokazala da postoje velike zapreke čvrstomu hrvatsko-muslimanskom savezu. U vrhu muslimanske politike stalno je tinjala nada da je s Beogradom, ipak, moguće postići sporazum, a ta nada nije utrula ni nakon što su muslimani i Hrvati u veljači 1992. na referendumu većinom glasovali za neovisnost Bosne i Hercegovine.

Prava je šteta što Šimić ni na koji način ne problematizira legalnost postojanja i rada Predsjedništva Bosne i Hercegovine, nakon što su to tijelo napustili legalno izabrani srpski predstavnici (B. Plavšić i N. Koljević). S obzirom na ustavne odredbe, koje su u pitanjima koja se tiču položaja konstitutivnih naroda propisivale odlučivanje konsenzusom, više je nego prijeporno, jesu li muslimanski i hrvatski članovi Predsjed-

ništva mogli donositi zakonite odluke, ili odluke koje su donosili ipak imaju karakter svojevrstnih *revolucionarnih* akata. To se pitanje posebno zaoštava nakon što je došlo do otvorene agresije i proglašenja neposredne ratne opasnosti odnosno ratnog stanja, kad je — prema Ustavu — Predsjedništvo steklo ustavni položaj i ovlaštenja Skupštine Bosne i Hercegovine. U tom se trenutku Predsjedništvo našlo u situaciji da samo, naizgled legalnim manevrom, faktično kooptira nove članove i tako stvori privid, da su u najvišemu tijelu ravnopravno zastupljena sva tri konstitutivna naroda. To je stvorilo novu teškoću: legitimitet tako kooptiranih novih članova bio je sporan, a njihovi su odnosi sa službenim Zagrebom odnosno Beogradom bili vrlo zategnuti. Samim time je njihova specifična težina unutar Predsjedništva bila skoro zanemariva, pa je i iz objavljenih zapisnika i transkripata posve bjelodano, da oni — iako su članovi vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga Bosne i Hercegovine — usred rata uglavnom nemaju pojma što se stvarno događa s tim oružanim snagama, niti u koje se vojničke i političke svrhe one koriste. Štoviše, oni se danomice tuže, da su slabo ili nikako upućeni i u političke pregovore koji se vode pod okriljem međunarodne zajednice, a povremeno otvoreno podsjećaju, da svojim inicijativama i traženjima nikad nisu bili na smetnju predsjedniku Predsjedništva i ljudima koje je one postavio na odgovorna mjesta. Drugim riječima, dok su ti novoimenovani članovi Predsjedništva posve svjesni da služe za pokriće, i takvu svoju ulogu motiviraju željom za opstanak cjelovite Bosne i Hercegovine, Izetbegović se iz predsjednika Predsjedništva faktično pretvara u predsjednika države, a ključne se odluke ne donose u Predsjedništvu, nego negdje drugdje, očito u krugu oko samog Izetbegovića. Usporedno s tijekom ratnih operacija, političke vizije toga kruga postupno evoluiraju prema pristanku na razbijanje Bosne i Hercegovine i stvaranje triju nacionalnih republika.

Upravo su pregovori o uniji tri republike, koji postaju aktualni u drugoj polovici 1993., u središtu Šimićeve pozornosti. No, više je nego neobično, da on u svojoj uvodnoj raspravi ne

raspravlja o uvriježenoj predodžbi, da su odnosi između državnog vodstva Republike Hrvatske i vodstva Hrvatske zajednice (od kolovoza 1993.: Hrvatske Republike Herceg-Bosne) bili skladni ili da je, čak, Hrvatska Zajednica Herceg-Bosne (HZ BH) bila instrument tzv. velikohrvatskog imperijalizma. Dostupno gradivo pruža dovoljnu podlogu i za donošenje bitno drugačijih zaključaka. Čini se da su se Tuđmanovi politički ciljevi zadržavali na integraciji okupiranih dijelova Republike Hrvatske i osiguranju ravnopravnog položaja Hrvata u Bosni i Hercegovini, dok je u određenim krugovima u HZ HB zacrtan puno dalekosežniji cilj, koji je uključivao marginaliziranje ili čak iseljavanje Hrvata iz Srednje Bosne, Sarajeva, pa i Bosanske Posavine, i koji je tom cilju bio spreman težiti i bez Tuđmana, pa ako treba, i protiv njega. U tom je kontekstu još neobičnije, da Šimić ne spominje ili bitno minimizira ulogu tzv. međunarodne zajednice u stvaranju pretpostavki za hrvatsko-muslimanski sukob. Vjerojatno se je za potrebe takvog pristupa, u poglavlju koje obrađuje taj sukob u srednjoj Bosni, skoncentrirao na ofenzivu Armije BiH na položaje HVO-a u zimi 1993./94., posve preskačući čarke koje su se u nekim dijelovima srednje Bosne dogodile u lipnju i listopadu 1992., te vrlo ozbiljne i krvave obračune u siječnju i travnju 1993. A ti su sukobi bili izravna posljedica mamca kojega je u obliku tzv. mirovnih planova međunarodna zajednica stavila pred političke elite naroda koji su na budućnost gledali bitno različito.

• Tomislav JONJIĆ

Srećko LIPOVČAN:
Mediji — druga zbilja?
Rasprave, ogledi, interpretacije,
 Hrvatska sveučilišna naklada,
 Zagreb, 2006., 305 str.

U svijetu i u Hrvatskoj, bez sumnje, nema intelektualca koji bi dvojio o vrlo važnoj ulozi medija u suvremenom društvu, pa ipak — za razliku od drugih jezično-kulturnih sredina — na hrvatskom jeziku razmjerno je brojčano skromna literatura koja na teorijskoj i praktičnoj razini propituje ulogu suvremenih javnih medija u društvu. Ta tvrdnja vrijedi i za tiskane medije, kako za suvremene, tako i za novinsko-publicističke tiskovine u povijesti. U tom je kontekstu knjiga Srećka Lipovčana, uglednog znanstvenika, sveučilišnog predavača, prevoditelja, urednika i publicista, poticajno i korisno štivo, koje bi zainteresirane čitatelje moglo pronaći ne samo među studentima — kojima je knjiga ponajprije namijenjena — nego i među širim slojem čitalačke publike, kojoj novinarstvo i publicistika nisu nužno i životni poziv.

Na zanimanje za problematiku društvene uloge medija autora je nesumnjivo potaknulo i vlastito dugogodišnje profesionalno bavljenje novinarstvom i publicistikom, a rezultat toga zanimanja i promišljanja vrlo je zanimljiva i vrijedna knjiga. U njoj su objelodanjene autorove »rasprave, ogledi, interpretacije« o teorijskim i praktičnim aspektima medijske zbilje, koji su pret hodno objavljeni u različitim publikacijama u posljednjih desetak godina, a prestrukturirani, prerađeni i dopunjeni za objavljivanje u ovoj knjizi. Okupljeni u novu tematsku i strukturu cjelinu dobivaju dodatnu zanimljivost i znanstvenu vrijednost, a postaju i lakše dostupnima.

Knjiga je podijeljena u tri dijela: »Teorijski aspekti« (s. 9-72), »Praktički aspekti (Modeli interpretacija)« (s. 73-287) i »Prilozi« (s. 279-305).

U prvome dijelu knjige autor razmatra ulogu kulture kao jednog od temelja kon-struktivnog povijesnog djelovanja ljudi, njezinu ulogu te ulogu medijskih industrija u integracijskim i globalizacijskim procesima. Zatim analizira odnos